

V.

XIII. LEÓ ÉS MAGYARORSZÁG.

DEDEK CRESCENS LAJOS-tól.

Az 1900-ik év végső sóhajával bezárult egy évszázad, megnövekedett a történelmi mult egy új századdal. Ez az, immár történelmi időszak, mely ott látta nemzetünket a tettek mezején, magába rejti régi dicsőségünk kettős ünnepét. Emésztő harczok, diadalmas küzdelmek képe ujult meg 1886-ban Budavár visszafoglalásának kétszázados emléknapján; államalkotó bölcsesség, államföntartó képesség, kitartó, önfeláldozó munkálkodás nyerte megdicsőítését 1896-ban, a millenárius év feledhetetlen emlékü napjaiban.

E kettős diadalünnephez, melynél nagyobbat és szebbet nem ünnepelhet a művelt világ egyetlen nemzete sem, régi dicsőségünk e szédítő magasságú kettős emlékoszlopához fűződik szentséges Atyánknak, XIII. Leó pápának kizárólag a magyar nemzethez intézett kettős apostoli szózata.

Csodálatos atyai kegyesség, bámulatot keltő bölcsesség, örök hálát fakasztó szeretet nyilatkozik meg a kor nagy aggastyánjának, az elmúlt század legnagyobb élő tanújának e tettében. Multum diuque optabamus... vos affari... Régen és hön óhajtottunk... hozzátok szólani, mondja 1886-iki első apostoli szózatában. Régen és hön óhajtottunk... Krisztus helytartója, az egyetemes egyház látható feje, kinek gondjaira öt világrész lelki üdve van bizva, elmélyed Európa legárvább nemzetének történelmébe. A csendes elmélkedés szent óráiban. Érdeklődéssel, szeretettel lapoz e vérrel írott, élő betűkből egyberótt könyvben. Tünődve tünődik sorsunk változandóságai fölött, igyekszik behatolni dicsőségünk megszentelt templomába. Szakértelemmel, erősen kifejtett bíráló észszel vizsgálja annak művészi díszzeit, erős oszlopait, merész iveteit, falainak hatalmas arányait. Gyönyörködik az önfeláldozó ősök remek művében, vizsgálja az alapok erejét. És halvány, gondoktól árnyalt

arczára kiülnek az öröm rózsái, szelid szemeiben kigyul a lelkesedés lobogó lángja, ajkain szárnyra kelnek az ihlettség igéi. Fölemelkedik trónján, melyre áhitattal tekint föl a fejedelmek, országok, nemzetek hosszú sora, áldást osztó kezei az elismerés, a győzelem babérkoszorúját fonják meg és az egész művelt világ tapsai között odahelyezi azt sebhelyektől dús homlokodra, én népem, én magyar nemzetem!

Mindannyian az Isten szövőszékén dolgozunk, némelyek öntudatosan, mások öntudatlanul. A szövet egységes és remek s ezt az egységet és befejezettséget semmi irányzatos összegobozás sem képes megrontani. Aki tagadja e tételt, akiből hiányzik a világkormányzatba vetett hit, az a történelemben chaosnál egyebet nem lát. Romokon ülve, a jövőnek hátat fordítva, tetemek följegyzésével foglalkozik csupán. Hasztalan minden erőlködés. Az evolúció, revolúció, devolúció elmélete csak növeli a zavart, az Ariadne-fonalat egyedül a szolúció adja meg. Ez a szolúció pedig olyan, mint a mesevilág csodálatos barlangjának lakatja; csak egyetlen fűszál érintésére pattan föl és e bűvös fűszál az isteni Gondviselés.

XIII. Leó pápának kettős apostoli szózata, az egyedül helyes szolúció alapjára helyezkedve, új lapot igtatott a világtörténelem könyvébe. Erőtéljes vonásokkal jelölte meg azt a világtörténelmi szerepet, amelyet a magyar nemzet elébe az isteni Gondviselés tűzött és szeretettől áradó sorokban azt a helyet, amely a magyar nemzetet a kulturnépek sorában megilleti.

«Magyarország virágzó királysága — mondja XIII. Leó — a keresztény földterület és dicsőség határainak kiterjesztésére, e harcziás nép vitézségénél, földrajzi fekvésénél fogva mindenkéül közül mindenkor a legalkalmasabb és a legjobbnak tartatott. Mindenkinek egyet kell értenie abban, hogy a legkegyetlenebb csapásokat, melyek egyuttal a legtöbb nyugati népet fenyegettek, a magyarok legyőzhetetlen erős lelke verte vissza... Azért vegye tudomásul a nemes magyar nemzet, hogy ő az apostoli szék hatalmára és kegyelmére bizton számíthat és köteles számítani, mert ez a szék sohasem fog megfélemezni a magyar nemzet által a katólikus vallás ügyében viselt dicső dolgokról.

Ime a magyar nemzet világtörténelmi hivatása; sok és nagy küzdelmeink, nehéz szenvedéseink, de egyuttal örök dicsőségünk kulcsa.

Óserőtől duzzadó őseink megjelentek Európa színterén, éppen akkor, mikor a keresztény művelődést az elpogányosodás veszélye fenyegette. Új és üde levegőt hoztak magukkal s ennek nyomán rettenthetetlen karjuk nehéz csapásai alatt, föleszmélt aléltságából

a nyugat népe. Oly területen, ahol századok óta nem termett önálló állam, szédítő gyorsasággal, a pápaság védőszárnyai alatt erős, évezredekre kiható, önálló államot hoztak létre. És akik egykor a kereszténység réme valának, most a kereszt legyőzhetetlen védői lettek. Oda állottak a pogány népek elébe, saját testükkal fedezték Európát, hulló vérüktől megtermékenyültek a megszentelt rögök, új csapatok keltek új életre, új erők új küzdelemre.

Ez évszázados harcokban ott állott oldalukon az egyház. A pápaság virrasztott államiságunk bölcsője fölött, kísérté jó- és balsorsukban. Mikor azok, kiknek a nemzet életmentője vala, gyöngye vigasztalással, hitvány sajnálkozással, talán titkos kárörömmel tekintettek küzdelmeinkre, akkor a «vérző dinasztia», melynek csaknem minden tagja a vértanúság vagy a szenvedés tűzében fürdött, pénzzel, tanácsal, hadi szerekkel sietett segélyünkre. A pápák együtt szenvedtek, együtt örvendtek velünk. Akkor együtt küzdöttünk, most együtt ünnepeltünk velük.

Amint a nemes emberek áldásos tevékenységét nem elégíti ki az anyagi siker, hanem erősítését az erkölcsi elismerés adja meg, úgy a nemzetnek sem elég az anyagi erőnyújtás, úgy a nemzet erejét is csak az elismerés növelheti nagygyá. Ezt az elismerést teljes mértékben megadták a küzdő nemzetnek a pápák, és megadta az ünneplő országnak XIII. Leó.

Három kardot adtak a pápák a világnak. Egyet Nagy Károlynak, hogy oltalmazója legyen az apostoli szentszéknek; egyet Bouillon Godfriednek, hogy visszavívja a Krisztus lába nyomától megszentelt földet; és egyet a nagy Hunyady fiának, Hollós Mátyásnak, hogy megvédje a török ellenében a keresztény Európát.

Nagy Károly hősi tetteit, a jeruzsálemi király és utódainak küzdelmeit elismeri az egész világ. Külön fejezetekben beszél róluk a világtörténelem. XIII. Leó lelkes szózatának révén nem lesz teljes az a világtörténelem, mely külön fejezetet nem szentel a harmadik kard dicső hordnokának, a magy. nemzet világtörténelmi hivatásának méltatásával.

Van törekvés újabban, mely szertelen újíto vágytól elragadtatva, előszeretettel keresi, mit és honnan vettünk át. Jobb ügyre méltó buzgalommal kutatja nemzeti létünk hatalmas épületében azokat a köveket, amelyeket mint használható jó anyagot idegen földről importálva, ami mestereink keze faragott meg és illesztett be. Tépdesi a magyarság ékes tollzatát s fölényes hangon hirdeti: «ime ezek is idegen tollak!» Szinte pörére vetkeztetik a nemzetet s úgy állítják oda, mintha őshazájából két erős karon és

vérben gyönyörködő, vért áhító szíven kívül egyebet nem is hozott volna magával. Valóságos mézszárlást visznek véghez mindenben, ami nekünk szent és kegyeletes, ami benn fészkel a nemzeti köztudatban s versengve lökik le nemzeti ideáljainkat a hódoló tisztelet által alkotott magaslatokról. Ez a hóhér munka a modern tudomány szent nevében, a haladás jeligéje alatt megy végbe.

XIII. Leó ajkai nem ejtik a zengzetes magyar szót, fülének rejtély a magyar ige, de mintha szelleme nem ismerné a földi korlátozottság határait, mintha behatna az agya előtt elzárt területre is. Erővel és fönséggel dörgi oda azok fülébe, kik benne a kozmopolitizmus nagy előképét látják, de akik önkénytelenül-e, vagy tudattal, nem tudom, éppen a kozmopolitizmus országútját egyengetik, hogy «a magyar nemzet saját erős és nagyratörő nemzeti szellemét fejtegette ki az erényes és emberséges élet dicsőséget termő mezején!»

Ime XIII. Leó pápa megjelöli a helyet, mely a magyar nemzetet a kultúrnépek sorában méltan megilleti.

A nemzet a létezés alapföltételeit önmagában bírja. Erős nemzeti öntudatot, kifejlett értelmiséget, kidomborodott jelleget hozott magával a honalapítás nagy küzdelmeihez. Nem kért, nem koldult senkitől semmit. A polgárosodás nagy útján ugyanazt a küzdelmes pályát futotta meg, mint Európa többi nemzete. Nem vette kölcsön intézményeit, társadalmi és álladalmi alkotásait. Ő is onnan merített, ahonnan a többi, a kereszténység isteni forrásából, a krisztusi tanok mindent erjesztő kovászából. Nemzeti műveltségünk, önálló létünk gyökerei nem termettek sem frank, sem germán talajban. Ősi erőnk vert gyökeret a kereszténység áldásthozó termőföldében és e termőföld természetes savai, az örök szeretet éltető napjának sugarai nevelték nagyra.

Amint egyedül állók vagyunk a vérségi kötelékben, épp úgy önálló a műveltségben. Nem kérjük, hanem Szentséges Atyánk biztató szavába bizakodva, amely szó az egész világ közös irányító eszméinek gazdag kincsesházából árad ki, joggal követeljük, hogy egyenrangúak legyünk az egyenrangúak között.

Ez a mi büszkeségünk évezredes harczainknak erkölcsi sikere, ünnepelt Atyánknak dicső ajándéka.

Korunk egyik legnagyobb államférfia, Bismarck, a vaskezü kancellár mondá e nevezetes szavakat: «Ha én katolikus volnék, nem tekinteném a pápát valami idegennek».

Valóban. Aki fürkésző szemmel, minden állásfoglalástól ment elmével kutatja át a magyar történelem évlapjait, aki nem elégszik meg egyes többé-kevésbé irányzatos összefoglalás olvasásával, aki nem kiméli a fáradságot és behatol az évkönyvek poros foliánsai közé, megszólaltatja az okmányok egyenes tanuságát, abban tudományos meggyőződésé érelődik, hogy minden igaz magyar szívnek hálás kegyelettel kell elismernie: a pápa előttünk nem lehet valami idegen.

Mi, Isten véghetetlen kegyelméből katolikusok vagyunk. Nekünk a pápa nemcsak nem valami idegen, nekünk ő a mi jóságos közös atyánk. Nekünk a pápa a mi vérünk, a mi lelki fejedelmünk. Legfőbb intéző szerve annak a nagy élő szervezetnek, amelyet egyháznak nevezünk, amelynek tagjai vagyunk. Krisztus édes mindnyájunké, nem egy nemzeté, nem egy országé csupán. Ő mindeneknek mindene lett. A pápa pedig Krisztus földi helytartója. Ő benne és ő általa Krisztus szól hozzánk. Akinek idegen Krisztus, annak idegen lehet a pápa is. Miénk Krisztus, miénk a pápa. És azért mi áhitattal lessük, hódolattal várjuk szavát. Föltétlenül meghajlunk előtte a lelkiekben és szeretettel teljes engedelmisséggel szívleljük meg tanácsait a földiekben.

Egy ezredév tanuság reá, hogy soha nemzetünk kárát nem látta ebbéli hitének, soha e szilárd meggyőződésének. Ismételten és egyetértelműleg volt alkalma országunk rendének vallomást tenni: «Amint vagyunk és állunk, főleg az apostoli kegyelem táplálásának köszönhetjük».

XIII. Leó pápa kettős kegyes apostoli szózatában és a zárándokokhoz intézett számos beszédeiben, szólott hozzánk; a lelkiekben, mint legfőbb pásztor a nyájhoz; a földiekben, mint legjobb atya gyermekeihez; a tudományos téren, mint a tudománynak nagy mestere, a tudományt áhító levitákhoz.

Szent hitünk dolgában, mint legfőbb és csalhatatlan tekintély, megszabta jövő munkálkodásunk, követendő eljárásunk programját. Előirta a vallásosság ápolásának módozatait, az egyház szabadságának létföltételeit. Kioktatott, miként kelljen viselkednünk a vallásos érzelmeinken csorbát ejtő állami intézkedésekkel szemben, mit tartsunk az áttérésekről, mit a keresztyén házasságról, az ifjúság vallás-erkölcsös neveléséről. «Főfő dolog — mondja — hogy Magyarország végigtekintsen magán és vallásosságtól lángoló atyái nemes példájának tudata által serkentve, nem ismervé félre a jelen folyó időket, magához méltó célokra törekedjék.» Szava e részben parancs, amelytől el nem térünk soha egy hajszálnyira sem, s

amelyre nézve a küzdelem csak győzelmet hozhat reánk. Mert él a római papságban az Istentől nyújtott erő, amely bizton üdvöt hoz természeténél fogva s fölül áll az emberi dolgok változatain: sem el nem mulhat, sem meg nem változik!

Minden társadalmi alakulatnak, nevezzük azt államnak vagy bármi másnak, vélekedjünk bár eredetéről, alkotó elemeiről, útjairól bármiképen is, csak egyetlen igaz végcélja lehet: előmozdítani tagjainak boldogságát.

A boldogság pedig nemcsak a földi boldogulásban birja nyitját: ennek legfőbb nyilvánulása, betetőzése, teljessége az égi üdv. Ez magyarázza meg azt a szoros kapcsolatot, mely a vallás és a társadalmi élet, az egyház és az állam között fönnáll, amelyet ideig-óráig tán meg lehet ingatni, de amelyet megdőnteni soha semmiféle theóriákkal nem lehet.

A magyar állam boldogulásának, évezredekre kiható megszilárdulásának, a magyar nemzet nagyságának titka a hit, az Istenbe és saját erényeibe vetett mélységes bizalom.

A fizikai világegyetemben a centrifugális és a centripetális erő ez a két nagyhatalom, azáltal tartja fönn a mindenségnek egységét és rendszeres menetét, hogy a centripetális erő túlsúlyban van. Éppen így áll a dolog a nemzetek életében is, csakhogy itt a centrifugális erőt emberi szabadságnak, a centripetális hatalmat isteni akaratnak nevezzük.

A polgári társadalomnak tehát nem divatos szólamokra, hanem isteni összhangzatra van szüksége. A liberalizmus és annak édes gyermekei: a szocializmus, anarchizmus, nihilizmus; a modern népboldogítók jeligéi, melyek az érdekek azonosságán, közösségén, létért való küzdelmen épülnek föl, nem egyebek bakteriumoknál. Önmagukban élő lények, kiegészítő részei a létnek; egészséges testbe jutva, csirái a romlásnak, eszközei a bomlásnak, munkásai a fölslzás gyászos folyamatának. Az ő gyöngye vállukon emelkedik túlsúlyra a centrifugális erő: az emberi akarat szabadossága, omlik össze a társadalom minden alakulata.

A helyes összhangot az emberi szabadság és az isteni akarat között csak a keresztény eszmék képesek föntartani. A szabadság szeretete, az igazság védelme, a jog tisztelete, kölcsönös szeretet, a szülőföld rögéhez való ragaszkodás, az önálló nemzeties, alkotmányos szellem, a törvények tisztelete, ezek azok a polgári erények, a melyeket XIII. Leó, mint jó és gondos atya, szeretettel ajánl az

Ő kedves magyarjainak, akik, mint ismételten mondja: «kiváló vonzódásának és gondjának» tárgyát képezik. És szeretete legfőbb fokának jeléül, azt a rendkívüli óhajt csatolja mindezekhez: «Adja Isten, hogy hazátok minden polgárát, kiket ugyanazon egy haza szeretete hat át, ugyanegy testvéri szeretet köt össze, valaha az anyaszentegyház boldog ölelésében, egy ugyanazon szent hit kapcsoljon össze».

A tudományosság terén két hatalmas alkotás fűződik XIII. Leó halhatatlan érdemeinek koszorújába. Az egyik szent Tamás bölcselétének új életre keltése, a másik a történetírás föllendítése, a vatikáni levéltár megnyitásával.

Mindkét alkotás Magyarországon is áldásos gyümölcsöket teremtett. A pápa szelleme megtermékenyíté a magyar püspöki kar szívéét. Egymással nemes versenyre kelve, nyitottak tanszékeket a scholasztikának, tekintélyük égisze alatt bevezették azt a tudományegyetem csarnokaiba. És ma újabb erős falanx áll a keresztény igazságok védelmére, iskolázottabb a magyar levíták agya, megnövekedett az ész hódolása, az isteni tekintély előtt.

Bőkezűségük, igazán fejedelmi adományaik révén pedig számos foliánssal növekedet meg történelmi tudásunk kincsháza, új, eddig nem sejtett, nem remélt világosság áradt nemzetünk történelmére. A nemes példa nemes követőre talált. A vatikáni okirattár örökbecsű kötetei mellett, egy áldozatkész, Rómában élő kitünő tudásunk jóvoltából, önálló magyar történelmi intézet hirdeti napról-napra a magyar tudományosság, az önálló magyar kutatás diadalmas előrenyomulását. Élő bizonyosságául annak, hogy a magyar nép megértette szerető atyjának szavát, megfogadták tanácsát, hogy méltóképpen illeszkedett be abba az előkelő helyzetbe, melyet részére az ő jóságos szavának sulya megteremtett.

Szentséges Atyánk huszonötéves uralkodásának tartama alatt minden kinálkozó alkalmat fölhasznált, sőt külön alkalmakat keresett arra, hogy sziveinkbe az igaz vallásosság, a hazaszeretet, az égi üdv, a földi boldogulás magvait elvesse. A jó csira kikel, ha még oly kemény a föld burka, mely takarja. Rajtunk áll, hogy ebből a gyenge hajtásból életerős, viharokkal dacoló, szépen zöldelő, dúsan virágzó, gazdag termést hozó növényzet váljon. Rajtunk áll csupán, a mi erőnkön mulik, mert a hol jóakarát és törekvés nyilatkozik meg, ott önként kínálkozik Isten áldása. És a mi kegyes földi atyánk e részben is segélyünkre siet. Nemcsak hathatós áldásával, biztató

szavával, hanem szeretetének legfőbb zálogával, javainak legjavával, az omnipotencia supplex, a könyörgő mindenhatóság, az ima csodátévő erejével.

Talán éppen most, ebben az órában, melyben a mi gyenge szavunk az ő dicséretét zengi, éppen most borul le imazsámolyára, talán éppen e pillanatban száll ég felé erőteljes szózata a Regnum Marianum épségeért, boldogulásáért, dicső fölvirágzásáért. Talán éppen most ostromolja könyörgéseivel érettünk az ég hatalmas urát, kéri különös pártfogását a mi mennyei patronánknak, a mi szeretett Nagyasszonyunknak, az ő külön rendeletéből nálunk külön ünneppel bíró Magna Domina Hungarorumnak.

Imáért szálljon ima a magas egekbe. A kérő szó fonódjék össze, az Úr szent színe előtt, a hála szavával, és mint a termékenyítő harmat a virág kelyhére, úgy szálljon vissza az áldás Szentatyánk dicső fejére! Kelljen szárnyra az igaz magyar szívek gyermeki hódolatának, égő szeretetének, törhetetlen ragaszkodásának fohásza, szűrődjön bele a légbe, töltse be hazánk bérceit, lengje be virányos mezőit, szálljon el az örök városba, a kereszténység központjába, és ajk és szív közösen zengje:

Tartsd meg Isten Szentatyánkat,
Krisztusnak Helytartóját!

VI.

ZÁRÓBESZÉD.

Mondotta ZICHY NÁNDOR gróf, a Szent-István-Társulat elnöke.

«Főmagasságú Herczegprimás, Kardinális Úr!

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Nagy örömnapp ez a mai mindnyájunkra nézve és örömmel tölt el, hogy társulatunk nevében megragadhatom az alkalmat, hogy mi is sorakozhassunk az ünneplők sokaságához. Csupán azt sajnálom, hogy nem lehet örömünknek osztályosa az, aki hatásköréből kifolyólag oroszlánrészt követel magának, alelnöktársam, akinek buzgó működése eredményezte, hogy társulatunk fölvirágzott és hogy most ebben a szerény hajlékban tarthatjuk ezt a szép ünnepélyt.

Nem lehet az én föladatomban, hogy kibővítssem azokat a szép előadásokat, amelyek XIII. Leó nagy pápának érdemeit hálás elismerésre méltó módon méltatták, hanem egy kötelesség háramlik